
VEIKSMINGO RESTRUKTŪRIZAVIMO PROCESO UŽTIKRINIMAS ĮGYVENDINANT RESTRUKTŪRIZAVIMO IR NEMOKUMO DIREKTYVĄ

Audronė Balsiukienė

Lietuvos apeliacinis teismas

Elektroninis paštas: Audrone.Balsiukiene@gmail.com

Mykolas Kirkutis

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Privatinės teisės institutas

Elektroninis paštas: mkirkutis@gmail.com

Vigintas Višinskis

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Privatinės teisės institutas

Elektroninis paštas: visvigis@gmail.com

Pateikta 2021 m. balandžio 7 d., parengta spaudai 2021 birželio 3 d.

DOI: 10.13165/JUR-21-28-1-07

***Santrauka.** Straipsnyje analizuojamos veiksmingo restruktūrizavimo užtikrinimo problemos, perkeltiant į Lietuvos Respublikos teisę Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą. Autoriai nagrinėja, kokie yra restruktūrizavimo proceso ekonominiai, socialiniai, teisiniai tikslai, kaip šis procesas gali išsaugoti rinkoje veikiančias gyvybingas įmonės, susidūrusias su mokumo problemomis. Vertinama, kokie yra Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos tikslai ir kodėl kyla restruktūrizavimo procesų harmonizavimo poreikis Europos Sąjungoje.*

Straipsnyje daug dėmesio skiriama Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje nustatytų restruktūrizavimo proceso veiksmingumo užtikrinimo elementų analizei: esminėms sutartims, naujam ir tarpiniam finansavimui, atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymui, restruktūrizavimo planui. Analizuojama, kaip šie restruktūrizavimo proceso elementai gali padėti užtikrinti gyvybingų įmonių išsaugojimą ir veiklos tęstinumą restruktūrizavimo proceso metu.

Autoriai taip pat nagrinėja siūlomus Juridinių asmenų nemokumo įstatymo pakeitimus dėl Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos perkėlimo, vertina, ar siūlomi įstatymo pakeitimai leis užtikrinti restruktūrizavimo proceso veiksmingumą.

Reikšminiai žodžiai: restruktūrizavimas, Europos Sąjungos teisė, nemokumo teisė, restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva.

Įžanga

Verslas yra veikimas rizika, kuri gali nepasiteisinti. Versle negalima garantuoti nei nuolatinio ir stabilaus pelno, nei vien tik naudingų sandorių sudarymo¹. Ūkinę komercinę veiklą vykdančios įmonės dėl įvairių priežasčių gali susidurti su finansiniais sunkumais (mokumo problemomis)², kurie gali lemti įmonės bankrotą (likvidavimą), prarastas darbo vietas, nesumokėtus mokesčius. Į įmonių finansinius sunkumus turi būti reaguojama laiku, operatyviai ieškoma būdų ir galimybių juos kuo greičiau ir efektyviau išspręsti. Įmonių mokumo problemos neretai yra susijusios ne tik su konkrečia įmone bei jos kontrahentais, todėl įprastų civilinės teisės gynybos priemonių taikymas yra nepakankamas, turi būti sukuriamas atskiras teisinis nemokumo problemų sprendimo mechanizmas. Įmonės restruktūrizavimas yra viena iš įmonės finansinių sunkumų sprendimo priemonių, kuri leidžia atkurti įmonės mokumą, konkurencingumą, apsaugoti kreditorius nuo galimai didesnės žalos, kurią sukeltų įmonės bankrotas ir likvidavimas³.

Lietuvoje įmonių restruktūrizavimas kaip finansinių sunkumų sprendimo būdas pripažintas 2001 m. kovo 20 d., priėmus Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymą. Dar iki šio įstatymo priėmimo buvo siekiama sukurti teisinę sistemą, kurioje būtų pripažįstamas įmonių veiklos gaivinimas. Pavyzdžiui, jau 1999 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybė pripažino, kad Lietuvos teisėje turi būti sudarytos palankesnės sąlygos skatinti verslą ir investicijas, išsaugoti turimas darbo vietas ir

1 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011“, *LITEKO*, žiūrėta 2021 m. kovo 30 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a4cef09c-fe57-402d-83fd-fc5723c98f3e>.

2 Oscar Couwenberg ir Stephen J. Lubben, „Essential Corporate Bankruptcy Law“, *European Business Organisation Law Review* 16 (2015): 41.

3 „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-407/2012“, *LITEKO*, žiūrėta 2021 m. balandžio 2 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5574f7c7-33c7-4279-ad61-e9689f4afb44>.

kurti naujas, taip pat didinti gyventojų užimtumą, efektyvias įmonių mokumo atkūrimo sąlygas⁴. Naujausia restructūrizavimo proceso reforma atlikta 2019 m., priėmus Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymą (toliau – JANĮ)⁵, kuriuo nustatytas naujas restructūrizavimo procesas.

Tačiau, priėmus Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. birželio 20 d. direktyvą (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restructūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstitis veikla ir priemonių restructūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132 (toliau – Direktyva)⁶, privalės būti priimti JANĮ pakeitimai. Šio straipsnio rengimo metu jau yra pateiktas JANĮ pakeitimo įstatymo projektas (toliau – JANĮ pakeitimo įstatymo projektas)⁷, kuriuo į Lietuvos nemokumo teisę siekiama perkelti Direktyvos nuostatas.

Direktyvoje reglamentuojami trys restructūrizavimo proceso elementai: i) „ankstyvo“ restructūrizavimo sistema, ii) „naujos pradžios“ suteikimas verslininkams, iii) įvairios restructūrizavimo veiksmingumą užtikrinančios nuostatos. Vienas pagrindinių Direktyvos tikslų – veiksmingo įmonių restructūrizavimo skatinimas. Šio tikslo siekiama į Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių narių teisės sistemas perkliant tokius restructūrizavimo proceso elementus kaip esminės sutartys, atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymas, reikalavimus restructūrizavimo planui ir jo priėmimo tvarkai, naujas ir tarpinis finansavimas. Tam tikros Direktyvos siūlomos teisinio reguliavimo naujovės yra iš esmės naujos ES valstybių narių nemokumo teisėje, pavyzdžiui, draudimas restructūrizavimo metu nutraukti esmines sutartis, atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymas, siekiant užtikrinti veiksmingas skolininko ir kreditorių derybas dėl restructūrizavimo plano. Kitos siūlomos priemonės, pavyzdžiui, reikalavimai restructūrizavimo planui, jau yra nustatyti, nes be restructūrizavimo plano restructūrizavimo procesas iš esmės neįmanomas, tačiau Direktyva nustato tam tikrus restructūrizavimo plano turinio ir jo priėmimo aspektus, kurie keičia iki tol galiojusį atskirų valstybių narių reguliavimą. Todėl šiame straipsnyje vertinama, kaip siūlomi pakeitimai turėtų užtikrinti restructūrizavimo

4 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gegužės 21 d. nutarimas Nr. 629 „Dėl Įmonių veiklos gavimo programos“, *Valstybės žinios*, 1999-05-26, Nr. 45-1451.

5 „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas“, *TAR*, 2019-06-27, Nr. 2019-10324.

6 „Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. birželio 20 d. direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restructūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstitis veikla ir priemonių restructūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132“, *OJ L* 172, 26.6.2019, p. 18–55, žiūrėta 2020 m. spalio 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32019L1023>.

7 „Juridinių asmenų nemokumo įstatymo Nr. XIII-2221 1, 2, 4, 6, 9, 10, 15, 17, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 40, 41, 42, 43, 62, 63, 64, 77, 94, 95, 103, 104, 110, 111, 114, 130 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 102(1), 102(2), 102(3), 111(1) straipsniais ir Įstatymo priedo pakeitimo įstatymo projektas“, Reg. Nr. 20-10390(2), žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/6cb0aa323b0311eb8c97e01ffe050e1c?positionInSearchResults=4&searchModelUUID=576f61d2-6c42-45ae-bc2f-bdcf65b01fb3>.

proceso veiksmingumą ir kaip jie turėtų būti perkeltami į Lietuvos nemokumo teisę, skatinant įmonių gaivinimo kultūrą ir sudarant galimybes vykdyti sėkmingą restruktūrizavimo procesą.

Vertinant restruktūrizavimo proceso vystymąsi Lietuvoje, matyti, kad restruktūrizavimo procesas, siekiant spręsti įmonių mokumo problemas, naudojamas retai. Tačiau dar didesnių problemų kelia tai, kad tik maža dalis pradedamų restruktūrizavimo procesų yra baigiami sėkmingai, t. y. atkūrus įmonės mokumą ir išlaikius ją rinkoje:

1 lentelė. Nemokumo procesų skaičius Lietuvoje⁸

Metai	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pradėtas restruktūrizavimo procesas	58	44	48	31	40	31	29	27	33	26
Sėkmingai baigtas restruktūrizavimo procesas	2	0	1	2	11	19	5	4	6	6
Pradėtas bankroto procesas	1274	1401	1554	1686	1986	2741	2977	2094	1608	786

Šio straipsnio tikslas nėra įvertinti priežastis, kodėl Lietuvoje restruktūrizavimo procesas nėra populiarus ir veiksmingas nemokumo ginčų sprendimo būdas. Tokia analizė reikalauja savarankiškos studijos. Šio straipsnio tikslas – restruktūrizavimo proceso veiksmingumo užtikrinimo analizė, perkeliant Direktyvą į Lietuvos nemokumo teisę. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai: i) nustatyti Direktyvos tikslus ir restruktūrizavimo procedūrų harmonizavimo poreikį, ii) išnagrinėti pagrindinius Direktyvoje nustatytus veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimo elementus, iii) išanalizuoti Direktyvos perkėlimo į Lietuvos nemokumo teisę problemas ir pasiūlyti teisinio reguliavimo pakeitimus, leisiančius didinti restruktūrizavimo proceso veiksmingumą.

Šio straipsnio aktualumą rodo Direktyvos priėmimas ir jos įgyvendinimo klausimai Lietuvos nemokumo teisėje, JANĮ nustatytas teisinis reguliavimas, sėkmingų restruktūrizavimo procesų skaičius Lietuvoje bei Lietuvos teisės doktrinos darbų stoka šioje srityje. Lietuvos nemokumo teisės doktrinoje įmonių restruktūrizavimo procesui skiriama ganėtinai mažai dėmesio⁹, o darbų, skirtų Direktyvos perkėlimo problemų vertinimui, iš viso nėra. Straipsnyje taikomi įprasti tokiems tyrimams loginis, lyginamasis, sisteminis ir apibendrinamasis metodai.

8 Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, „Nemokumo procesų 2020 m. apžvalga“, žiūrėta 2021 m. kovo 30 d., https://avnt.lrv.lt/uploads/avnt/documents/files/APZVALGA_STATISTIKAI_2020%20m_skelbimui.pdf.

9 Paulius Miliauskas, „Susiję kreditoriai įmonės restruktūrizavimo procese“, *Justitia* 2, 74 (2010): 104–118; Kristina Garškaitė-Milvydienė, „Įmonių restruktūrizavimo gairės“, *Verslas: teorija ir praktika* 14, 3 (2013): 249–258; Vigintas Višinskis ir Remigijus Jokubauskas, „Teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese“, *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 442–456; Remigijus Jokubauskas, „Gyvybingumo samprata ir vertinimas juridinių asmenų nemokumo procese“, *Jurisprudencija* 27, 2 (2021): 555–571.

1. Direktyvos tikslai ir restruktūrizavimo procedūrų harmonizavimo poreikis

Nors įprastai įmonių nemokumo teisė yra nacionalinio reguliavimo objektas, nemokumo proceso sukeltos ekonominės, socialinės pasekmės yra reikšmingos ir pagrindinės ES laisvėms bei vidaus rinkos veikimui. Visų pirma, įmonių nemokumo problemos sukuria kliūčių kapitalo judėjimui tarp valstybių narių ir įsisteigimo laisvei, kurios sudaro ES vidaus rinkos pagrindus¹⁰. Iš parengiamųjų Direktyvos darbų matyti, kad juose pripažįstamas poreikis, suvienodinus nemokumo ir restruktūrizavimo procedūras, padidinti teisinį tikrumą tarpvalstybiniais investuotojams ir skatinti laiku restruktūrizuoti gyvybingas finansinių sunkumų patiriančias įmones¹¹. Pagrindinis Direktyvos pasiūlymo tikslas yra sumažinti didžiausias laisvo kapitalo judėjimo kliūtis, kylančias dėl valstybių narių restruktūrizavimo ir nemokumo sistemų skirtumų. Be to, siekiama, kad visos valstybės narės taikytų veiksmingų prevencinio restruktūrizavimo ir antrosios galimybės sistemų principus bei priemones, kad visų tipų nemokumo procedūras padarytų veiksmingesnėmis, sutrumpintų jų trukmę ir sumažintų susijusias sąnaudas bei pagerintų jų kokybę. Konkrečiau, tokiomis sistemomis siekiama padėti padidinti investavimo ir užimtumo galimybes bendrojoje rinkoje, sumažinti perspektyvių įmonių likvidavimo atvejų, išvengti darbo vietų praradimo, užkirsti kelią probleminių paskolų kaupimuisi, palengvinti tarpvalstybinę restruktūrizavimą, sumažinti sąnaudas ir pagerinti galimybes sąžiningiems verslininkams pradėti verslą iš naujo. Nuostatos dėl bendrovių vadovų rūpestingumo pareigos, artėjant nemokumui, taip pat yra svarbios, kuriant verslo gelbėjimo, o ne likvidavimo kultūrą, nes jomis skatinamas ankstyvas restruktūrizavimas, užkertamas kelias netinkamam elgesiui ir kreditorių nuostoliams, kurių galima išvengti. Ne mažiau svarbios nuostatos dėl ankstyvojo perspėjimo priemonių¹².

Sistemiškai vertinant parengiamuosius Direktyvos darbus, galima teigti, kad pagrindiniai Direktyvos tikslai yra restruktūrizavimo proceso skatinimas ir jo tam tikrų procedūrų harmonizavimas ES mastu, siekiant išvengti neperspektyvių likvidavimo procesų. Autorių nuomone, šie Direktyvos keliami tikslai yra ekonominio pobūdžio, glaudžiai susiję su pamatinėmis ES laisvėmis – laisvo kapitalo judėjimu ir įsisteigimo laisve. Taip pat reikšmingu tikslu laikytinas siekis efektyvinti restruktūrizavimo procedūras. Tai, kaip turėtų būti užtikrinamas restruktūrizavimo proceso veiksmingumas, konkrečiai nėra nurodyta nei Direktyvos parengiamuosiuose dokumentuose,

10 Direktyvos preambulės 1 punktą.

11 „Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl prevencinio restruktūrizavimo mechanizmų, antrosios galimybės ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui gerinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2012/30/ES COM(2016) 723 final“, OJ C 209, 30.6.2017, p. 21–27, žiūrėta 2020 m. spalio 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52016AE6275>.

12 *Ibid.*

nei pačioje Direktyvoje, tačiau manytina, kad šis tikslas siejamas su tais restruktūrizavimo proceso elementais, kuriuos Direktyva ir siekia harmonizuoti.

2. Pagrindiniai Direktyvoje nustatyti veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimo elementai

Analizuojant Direktyvos tikslus, reikia įvertinti tai, kad Direktyva nenustato savarankiško restruktūrizavimo proceso. Jos tikslas yra harmonizuoti tik tam tikrus restruktūrizavimo procesui reikšmingus elementus, kurie turėtų būti suprantami panašiai visose ES valstybėse narėse. Svarstyтина, ar Direktyvoje reglamentuojamų restruktūrizavimo elementų pasirinkimas bus pakankamas, siekiant užtikrinti veiksmingą restruktūrizavimo procesą ES valstybėse narėse, tačiau net ir tam tikrų šių elementų harmonizavimas gali sudaryti galimybes prisidėti prie stabilės rinkos vystymo. Pabrėžtina, kad, siekiant harmonizuoti restruktūrizavimo procedūras, pasirinktas ne reglamentas, o direktyva, kuri suteikia daugiau laisvės pačioms valstybės narėms dėl kai kurių nuostatų perkėlimo. Direktyvos parengiamuosiuose darbuose pripažįstama ir tai, kad pasiūlymu paisoma subsidiarumo principo, nes veiksmai siūlomi tik ten ir tokia apimtimi, kokia valstybės narės tikslų negali pasiekti pačios¹³. Tai leidžia teigti, kad Direktyva suteikia nemažai laisvės pačioms ES valstybės narėms nuspręsti, kokios Direktyvos nuostatos turi būti perkeliamos į vidaus teisę, kokie konkretūs teisės aktai turi būti keičiami (papildomi). Galima teigti, kad Direktyva daugeliu atveju nustato tik tam tikras teisinio reguliavimo gaires, o valstybės narės gali pasirinkti ir papildomas priemones skatinti veiksmingą restruktūrizavimo procesą.

Atsižvelgus į konkrečius Direktyvoje pateikiamus restruktūrizavimo proceso tobulinimo aspektus, siekiama įvertinti, kaip ES teisėje suprantamas pats restruktūrizavimas. Direktyvoje restruktūrizavimas bendrąją prasme suprantamas kaip įmonės veiklos pertvarkymas, kuris sudarytų galimybes, atkūrus mokumą, toliau tęsti veiklą. Direktyvos 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad restruktūrizavimas yra priemonės, kuriomis siekiama restruktūrizuoti skolininko verslą ir kurios apima skolininko turto ir įsipareigojimų arba bet kurios kitos skolininko kapitalo struktūros dalies sudėties, sąlygų ar struktūros pakeitimą, pavyzdžiui, turto ar verslo dalių pardavimą ir, kai tai nustatyta pagal nacionalinę teisę, įmonės, kaip veikiančio verslo, pardavimą, taip pat visus būtinus veiklos pokyčius arba šių elementų derinį. Analizuojant šį restruktūrizavimo apibrėžimą, galima išskirti kelis aspektus. Pirma, restruktūrizavimo priemonės turi būti nukreiptos į verslo restruktūrizavimą, t. y. pakeitimą, tobulinimą. Tai reiškia, kad restruktūrizavimas yra siejamas su anksčiau vykdytos ūkinės įmonės veiklos tobulinimu, pertvarkymu, optimizavimu. Šis restruktūrizavimo požymis leidžia jį atskirti nuo tariamų veiklos optimizavimo priemonių, pavyzdžiui, atsiskaitymo su kreditoriais termino perkėlimo, deklaratyvaus ūkinės veiklos keitimo ir pan. Antra,

13 „Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė“, *supra note*, 11.

restruktūrizavimas gali apimti skolininko turto, išipareigojimų ir (ar) kapitalo struktūros modifikavimą. Tai reiškia, kad restruktūrizavimas apima iš esmės pagrindinius struktūrinius juridinio asmens ūkinės komercinės veiklos aspektus. Trečia, Direktyva nustato, kad vienas iš restruktūrizavimo būdų gali būti ir įmonės, kaip veikiančio verslo, pardavimas. Toks siūlymas yra gana neįprastas restruktūrizuojant įmones, jo tikslas yra įmonės išsaugojimas, sudarant galimybes tiems patiems įmonės valdymo organams ir savininkams ją toliau valyti. O įmonės pardavimas bendrąja prasme reiškia jos savininkų pasikeitimą. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje įmonės pardavimas, kaip turto realizavimo būdas, nustatytas tik bankroto, bet ne restruktūrizavimo procese (JANĮ 87 straipsnis).

Vienas esminių veiksmingo restruktūrizavimo proceso elementų yra įmonės veiklos tęstinumo užtikrinimas, kuris yra būtinas. Viso restruktūrizavimo proceso metu įmonė privalo gauti pajamas, aktyviai dalyvauti rinkoje. Priešingu atveju tiesiog nebūtų galima pasiekti restruktūrizavimo tikslų. Vis dėlto, šio tikslo pasiekimas restruktūrizavimo procese galimas tik esant skolininko kreditorių pagalbai ir sutartinių teisinių santykių tęstinumui. Todėl Direktyva nustato esminių sutarčių sąvoką ir taisykles, kaip restruktūrizavimo procedūrų metu turi būti užtikrinamas jų vykdymo tęstinumas (nenutrūkstamumas). Direktyvoje pripažįstama, kad sutarties nutraukimas anksčiau nustatyto termino gali kelti pavojų įmonės gelbėjimui, siekiant tęsti veiklą ar vykstant deryboms dėl restruktūrizavimo. Ypač jei tai susiję su sutartimis dėl būtinųjų išteklių, kaip antai dujų, elektros, vandens tiekimo, telekomunikacijų ar mokėjimo paslaugų¹⁴. Atitinkamai Direktyvos 7 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad valstybės narės numato taisykles, pagal kurias kreditoriams, kuriems taikomas sustabdymas, neleidžiama atsisakyti vykdyti esminių sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, arba jas nutraukti, anksčiau laiko užbaigti arba kitaip keisti jas skolininko nenaudai dėl skolų, kurios atsirado prieš sustabdymą tik dėl to, kad skolininkas jų nesumokėjo. Esminės sutartys, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, turi būti suprantamos kaip sutartys, kurios yra būtinos, kad įmonė galėtų tęsti kasdienę veiklą, įskaitant tiekimo sutartis, ir tas, dėl kurių nutraukimo skolininkas nebegalėtų toliau vykdyti veiklos. Be to, minėtame Direktyvos straipsnyje nurodyta, kad valstybių narių teisėje gali būti nustatytos tokių kreditorių apsaugos priemonės ir papildomai gali būti nustatyta, kad sutarties nenutraukimo apsauga būtų taikoma ir neesminėms sutartims, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigęs.

Esminių sutarčių instituto reglamentavimas yra siejamas su poreikiu išsaugoti restruktūrizuojamos įmonės sutartinius santykius su kontrahentais, su kuriais sudarytų sutarčių vykdymas yra būtinas siekiant užtikrinti įmonės veiklos tęstinumą. Vertinant nurodytą reguliavimą sutarčių teisės prasme, akivaizdu, kad juo yra ribojamos sutarčių laisvės principas. Tokiu atveju kita sutarties šalis gali patirti tam tikrų nepatogumų, nes yra toleruojamas skolininko sutartinių prievolių nevykdymas. Autorių nuomone, šios taisyklės taikomos tik toms sutartims, kurios yra tiesiogiai susijusios

14 Direktyvos preambulės 41 p.

ir būtinos įmonės ūkinėje komercinėje veikloje. Manytina, kad šią aplinkybę turi pagrįsti skolininkas, įrodydamas, jog konkrečios sutarties nutraukimas reikėtų tolimesnės ūkinės komercinės veiklos vykdymo (didžiąja dalimi) negalimumą. Tokiu atveju taip pat turėtų būti vertinama, kokia yra skolininko vykdoma veikla, ar jos vykdymui tikrai būtinas konkrečios sutarties tęsimas.

Kita reikšminga veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimo priemonė yra atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymas. Esminis atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymo tikslas – užtikrinti veiksmingas restruktūrizavimo plano derybas. Taip siekiama sudaryti galimybes skolininkui vykdyti veiklą, gauti pajamas, išsaugoti turtą ir pasiekti susitarimą su kreditoriais (sudaryti restruktūrizavimo planą).

Direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, jog, taikant prevencinio restruktūrizavimo sistemą, skolininkai gali pasinaudoti atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymu, siekdami remti derybas dėl restruktūrizavimo plano. Lingvistiškai aiškinant šią normą, matyti, kad ji yra imperatyvaus pobūdžio, reiškianti, jog valstybės narės privalo sudaryti galimybes taikyti užtikrinimo priemonių sustabdymą, kai tai būtina deryboms dėl restruktūrizavimo plano. Kita vertus, Direktyva taip pat sudaro galimybę vidaus reguliavime numatyti, kad teisminės arba administracinės institucijos gali atsisakyti suteikti atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymą, kai toks sustabdymas nėra būtinas arba kai juo nebūtų pasiektas šios priemonės tikslas. Remiantis Direktyvos 2 straipsnio 4 dalimi, atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymas suprantamas kaip kreditoriaus teisės užtikrinti reikalavimą skolininkui ir, jei taip numatyta nacionalinėje teisėje, užtikrinimą teikiančiai trečiajai šaliai įvykdymo teismo, administracinio arba kito proceso kontekste laikinas sustabdymas arba teisės paimti ar realizuoti skolininko turtą arba verslą be teismo laikinas sustabdymas teisminės arba administracinės institucijos nurodymu arba teisės aktų nustatyta tvarka. Autorių nuomone, vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymas laikytinas specifine laikinąja apsaugos priemone, kuria yra siekiama laikinai sustabdyti skolininko kreditorių reikalavimų vykdymą, kiek tai yra būtina siekiant patenkinti reikalavimą. Šiuo sustabdymu suteikiama galimybė skolininkams atidėti prievolių vykdymą kreditoriams ir palengvinti derybas dėl restruktūrizavimo plano. Priešingu atveju, nestabdant kreditorių reikalavimų įgyvendinimo, veiksmingus teisių gynimo būdus pasitelkę kreditoriai gali patenkinti savo reikalavimus iš skolininko turto, taip apsunkindami ar iš viso panaikindami ne tik galimybes kitiems kreditoriams gauti reikalavimo patenkinimą, bet ir apsunkindami skolininko galimybes tęsti ūkinę veiklą restruktūrizavimo metu. Tačiau pritariama kai kurių autorių nuomonei, kad toks sustabdymas negali būti laikomas automatinis¹⁵.

Direktyvos 6 straipsnyje reglamentuojamos atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymo nuostatos, o 7 straipsnyje reglamentuojami atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymo padariniai.

15 Gerard McCormack, „European Restructuring Directive a General Analysis“, *Insolvency International* 33, 1 (2020): 11–22.

Analizuojant atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymą, vienas esminių klausimų – kokiems kreditorių reikalavimams toks sustabdymas gali būti taikomas. Remiantis Direktyvos 6 straipsnio 2 dalimi, atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymas gali apimti visų rūšių reikalavimus, taip pat užtikrintus reikalavimus ir pirmaeilius reikalavimus. Pagal to paties straipsnio 3 dalį, atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymas gali būti bendras, taikomas visiems kreditoriams, arba gali būti ribotas, taikomas vienam ar keliems atskiriems kreditoriams arba vienai ar kelioms kreditorių kategorijoms. Akcentuotina, kad Direktyva nustato ne atvejus, kai kreditorių reikalavimai gali būti stabdomi, bet atvirkščiai, reglamentuojama, kokiais atvejais toks draudimas neturėtų būti taikomas. Remiantis Direktyvos 6 straipsnio 4 dalimi, valstybės narės tinkamai apibrėžtomis aplinkybėmis gali atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymo taikymo sričiai nepriskirti tam tikrų reikalavimų arba reikalavimų kategorijų, kai toks nepriskyrimas tinkamai pagrįstas ir kai: a) nėra tikėtina, kad vykdymo užtikrinimas sukels pavojų įmonės restruktūrizavimui, arba b) sustabdymas nepagrįstai pažeistų tų reikalavimų kreditorių interesus. Tai reiškia, kad išimties dėl atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymo netaikymo yra siejamos su aplinkybėmis, jog tokios priemonės nėra susijusios su veiksmingo restruktūrizavimo procesu (veiksmingomis derybomis dėl restruktūrizavimo plano) arba gali pažeisti kreditorių interesus.

Direktyvoje griežtai reglamentuojama atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių taikymo trukmė. Pradinis šių priemonių taikymo terminas gali būti keturi mėnesiai, tačiau, esant Direktyvoje nustatytiems pagrindams, gali būti pratęstas iki 12 mėnesių¹⁶. Manytina, kad šios Direktyvos nuostatos imperatyvios ir jų valstybės narės keisti negali. Šis terminas yra itin svarbi skolininko kreditorių interesų gynimo priemonė, kadangi kreditorių interesai būtų pažeisti, jei tokios priemonės būtų taikomos neapibrėžtą laiką.

Vienas pagrindinių Direktyvos siūlomų pakeitimų yra balsavimo dėl restruktūrizavimo plano tvirtinimo tvarka bei galimybė tvirtinti planą esant kreditorių nepritariamui. Sprendžiant dėl Direktyvoje nustatytų restruktūrizavimo plano kriterijų, matyti, kad ja yra nustatomi būtiniausi restruktūrizavimo plano turinio standartai. Tačiau valstybės narės turėtų galėti reikalauti pateikti papildomų duomenų ar paaiškinimų restruktūrizavimo plane, pavyzdžiui, susijusių su kriterijais, pagal kuriuos yra sugrupuoti kreditoriai, nes jie gali būti svarbūs tais atvejais, kai skola yra užtikrinta tik iš dalies¹⁷. Direktyva reglamentuoja restruktūrizavimo plano turinį (8 straipsnis), restruktūrizavimo plano priėmimą (9 straipsnis), restruktūrizavimo planų patvirtinimą (10 straipsnis) ir prieštaraujančių kreditorių grupių nuomonės nepaisymą (11 straipsnis). Analizuojant Direktyvoje nustatytas restruktūrizavimo planą reglamentuojančias nuostatas, viena esminių naujovių yra ta, kad tik „paveikiami

16 Direktyvos 6 straipsnio 6–8 dalys.

17 Direktyvos preambulės 42 punktą.

kreditoriai“ dalyvauja restruktūrizavimo plano priėmimo ir dėl jo balsuoja. Taip Direktyva atskiria kreditorius, kurie yra „paveikiami“ ir „nepaveikiami“ restruktūrizavimo plano. Paveikiami kreditoriai suprantami kaip kreditoriai, taip pat kai taikytina pagal nacionalinę teisę, darbuotojai arba kreditorių grupės ir, kai taikytina pagal nacionalinę teisę, dalininkai, kurių reikalavimams arba interesams restruktūrizavimo planas daro tiesioginį poveikį¹⁸. Tačiau Direktyvos 9 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad valstybės narės gali nustatyti, jog teisės balsuoti neturi: a) dalininkai; b) kreditoriai, kurių reikalavimai, taikant įprastą likvidavimo prioritetų eiliškumą, neturi pirmumo paprastųjų užtikrinimo priemonės neturinčių kreditorių reikalavimų atžvilgiu, arba c) bet kokia su skolininku arba skolininko įmone susijusi šalis, kurios atveju esama interesų konflikto pagal nacionalinę teisę. Kreditoriai dėl restruktūrizavimo plano balsuoja grupėse¹⁹. Restruktūrizavimo planą paveiktos šalys priima, jei jų reikalavimų arba interesų suma vertine išraiška kiekvienoje grupėje sudaro daugumą. Be to, valstybės narės gali reikalauti, kad susidarytų kiekvienos grupės paveiktų šalių skaičiaus dauguma²⁰.

Sistemiškai analizuojant Direktyvos nuostatas, manytina, kad restruktūrizavimo planas gali tapti privalomu ir be teismo patvirtinimo. Baigtinis sąrašas atvejų, kai restruktūrizavimo planą turi patvirtinti teismas, nustatymas Direktyvos 10 straipsnio 1 dalyje. Autorių nuomone, itin reikšmingos, siekiant užtikrinti veiksmingą restruktūrizavimą, yra Direktyvos 10 straipsnio 3–4 dalių nuostatos, kuriose reglamentuojama, kad valstybės narės užtikrina, jog teisminės arba administracinės institucijos galėtų atsisakyti patvirtinti restruktūrizavimo planą tais atvejais, kai nėra pagrindo tikėtis, kad planas leis išvengti skolininko nemokumo arba užtikrinti įmonės gyvybingumą. Taip pat valstybės narės privalės užtikrinti, kad tais atvejais, kai restruktūrizavimo planas tampa privalomas tik jį patvirtinus teisminėje arba administracinėje institucijoje, sprendimas būtų priimamas veiksmingai, kad bylos nagrinėjimas vyktų sparčiai.

Viena daugiausia diskusijų sukėlusių Direktyvos nuostatų yra prieštaraujančių kreditorių grupių nuomonės nepaisymas, reglamentuojamas Direktyvos 11 straipsnyje. Pagrindinis šių taisyklių tikslas – sudaryti galimybes vykdyti įmonės restruktūrizavimą, kai dalis jos kreditorių tam nepritaria. Šios taisyklės pagrindas yra Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) Bankroto kodekso 11 skyriuje nustatyta restruktūrizavimo plano patvirtinimo, esant dalies skolininko kreditorių nepritarimui, procedūra (angl. *cram down procedure*)²¹. Pagal JAV taikomą modelį, tais atvejais, kai dalis kreditorių restruktūrizavimo planui nepritaria, jis gali būti patvirtintas teismo, jei teismas nustato, kad planas yra teisėtas ir teisingas su juo nesutinkančių kreditorių atžvilgiu ir nesutinkančios kreditorių eilės reikalavimai atlyginami pirmiau nei kiti

18 Direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 2 punktas.

19 Direktyvos 9 straipsnio 4 dalis.

20 Direktyvos 9 straipsnio 6 dalis.

21 Nicolaes W. A. Tollenaar, „The European Commission’s Proposal for a Directive on Preventive Restructuring Proceedings“, *Insolvency Intelligence* 30, 5 (2017): 65–81.

žemesnės eilės kreditorių reikalavimai²². Kitaip tariant, restruktūrizavimo planas turėtų būti patvirtintas, jei bent viena kreditorių eilė jam pritaria, o jam nepritariančios kreditoriai neatsiduria neteisėtoje padėtyje. JAV teisėje pripažįstama absoliutaus pirmumo taisyklė (angl. *the absolute priority rule*), pagal kurią žemesnės eilės kreditoriai gali gauti savo reikalavimo patenkinimą tik tada, kai visiškai patenkinami aukštesnės eilės kreditorių reikalavimai. Todėl tol, kol visiškai nėra patenkinami aukštesnės eilės kreditorių reikalavimai, žemesnės eilės kreditoriai negauna jokio reikalavimo patenkinimo²³.

Tačiau minėtos JAV bankroto teisės taisyklės perkėlimas į ES teisę yra sudėtingas ir komplikuoatas, nes Direktyva nustato įvairias papildomas sąlygas tvirtinti restruktūrizavimo planą. Taip pat turi būti vertinami sisteminiai kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijų nemokumo teisės šakų skirtumai. Pavyzdžiui, siejant restruktūrizavimo plano patvirtinimą su nesutinkančiais kreditoriais, Direktyvoje nustatytos dvi galimybės. Tai rodo, kad ir rengiant Direktyvą nebuvo tiksliai apsispręsta, koks restruktūrizavimo plano patvirtinimo modelis labiausiai atitinka ES teisės tikslus ir valstybių narių nemokumo teisės sistemas. Viena vertus, Direktyvos 11 straipsnio 1 dalies c punkte nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, jog restruktūrizavimo planą, kurio nepatvirtino paveiktos šalys, kaip numatyta 9 straipsnio 6 dalyje, kiekvienoje balsuojančioje grupėje, skolininko siūlymu arba skolininkui pritarus galėtų patvirtinti teisminė arba administracinė institucija ir kad tas planas taptų privalomas prieštaraujančioms balsuojančioms grupėms, jei restruktūrizavimo planu, be kita ko, užtikrinama, kad prieštaraujančios balsuojančios paveiktų kreditorių grupės būtų traktuojamos *bent jau taip pat palankiai kaip ir bet kuri kita tos pačios eilės grupė ir palankiau nei bet kuri paskesnės eilės grupė*. Kita vertus, šio straipsnio antroje dalyje reglamentuojama, kad, nukrypstant nuo 1 dalies c punkto, valstybės narės gali nustatyti, jog prieštaraujančios paveiktų kreditorių grupės reikalavimai būtų *visiškai patenkinami tomis pačiomis arba lygiavertėmis priemonėmis, kai pagal restruktūrizavimo planą paskesnės eilės grupė turi teisę į bet kokį mokėjimą arba teisę išlaikyti bet kokį interesą*. Taigi, Direktyva leidžia pasirinkti netaikyti absoliutaus pirmumo taisyklės. Autorių nuomone, toks neapibrėžtumas sukelia ne tik ES teisės harmonizavimo problemų, bet ir teisinį neaiškumą. Tačiau pozityviu teisinio reguliavimo pavyzdžiu laikytina Direktyvos 16 straipsnyje reglamentuojama teisminė restruktūrizavimo planų kontrolė. Autorių nuomone, restruktūrizavimo planų teisminės kontrolės pripažinimas Direktyvoje rodo teisminės kontrolės reikšmę ir svarbą užtikrinant veiksmingą restruktūrizavimo procesą.

Direktyvoje taip pat reglamentuojama darbuotojų interesų apsauga restruktūrizavimo procese. Vykdamas restruktūrizavimo procesą, turėtų būti užtikrinta visų

22 Stephan Madaus, „Leaving the Shadows of US Bankruptcy Law: A Proposal to Divide the Realms of Insolvency and Restructuring Law“, *European Business Organization Law Review* 19 (2018): 615–647.

23 Patrick A. Gaughan, *Mergers, Acquisitions, and Corporate Restructurings*, 7th ed., (Wiley, 2018), 456.

susijusių šalių, taip pat ir darbuotojų, teisių apsaugos pusiausvyra²⁴. Siekiant šių tikslų, darbuotojų atstovams būtų suteikta galimybė susipažinti su atitinkama naujausia informacija apie ankstyvojo perspėjimo priemonių prieinamumą, ir jie taip pat turėtų galėti remti darbuotojų atstovus, vertinant skolininko ekonominę padėtį²⁵. Sistemiskai analizuojant darbuotojų padėtį reglamentuojančias nuostatas, galima teigti, kad darbuotojų teisių apsauga siejama su dviem aspektais. Pirmia, Direktyvoje siekiama darbo teisinių santykių stabilumo. Direktyvos 13 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, jog prevencinio restruktūrizavimo sistema nedarytų poveikio individualioms ir kolektyvinėms darbuotojų teisėms. Antra, siekiama darbuotojų (darbuotojų atstovų) informavimo apie ketinimą restruktūrizuoti įmonę.

Kitas aspektas, susijęs su veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimu, yra naujas ir tarpinis finansavimas. Direktyvoje pripažįstama, kad restruktūrizavimo plano sėkmė dažnai priklauso nuo to, ar skolininkui suteikiama finansinė parama, pirmia, verslui vykdyti per derybas dėl restruktūrizavimo ir, antra, restruktūrizavimo planui įgyvendinti, kai jis patvirtinamas. Finansinė parama turėtų būti suprantama plačiąja prasme, kaip apimanti lėšų ar trečiosios šalies garantijų, taip pat atsargų, inventoriaus, žaliavų ir komunalinių paslaugų suteikimą, pavyzdžiui, suteikiant skolininkui ilgesnį gražinimo laikotarpį. Todėl, vykdant vėlesnes nemokumo procedūras, neturėtų būti leidžiama pareikšti ieškinių dėl tarpinio finansavimo ir naujo finansavimo priemonių pripažinimo niekinėmis, nugunčijamomis ar nevykdytinomis, nes tai kenktų visiems kreditoriams²⁶. Naujo finansavimo priemonės apibrėžiamos kaip esamo arba naujo kreditoriaus teikiama bet kokia nauja finansinė parama, siekiant įgyvendinti restruktūrizavimo planą, kuri yra įtraukta į tą restruktūrizavimo planą²⁷. Naujo finansavimo apsauga reglamentuojama Direktyvos 17 straipsnyje. Naujo finansavimo esmė yra suteikti restruktūrizavimo procesą vykdančiai įmonei finansinę paramą, būtiną įgyvendinti restruktūrizavimo planą. Tarpinio finansavimo priemonės suprantamos kaip esamo ar naujo kreditoriaus teikiama bet kokia nauja finansinė parama, kuri apima bent finansinę paramą atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymo metu ir kuri yra pagrįsta bei nedelsiant reikalinga, kad skolininko įmonė galėtų tęsti veiklą arba būtų išsaugota ar padidinta tos įmonės vertė²⁸. Skirtingai nei naujo finansavimo priemonė, tarpinio finansavimo priemonės yra skirtos išsaugoti įmonės gyvybingumą nuo restruktūrizavimo proceso pradžios bent iki restruktūrizavimo plano patvirtinimo. Toks tarpinis finansavimas reiškia, kad įmonei tik inicijavus restruktūrizavimo procesą, gali būti teikiama parama, kuri yra būtina, siekiant išlaikyti jos gyvybingumą.

24 Direktyvos preambulės 3 punktas.

25 Direktyvos preambulės 23 punktas.

26 Direktyvos preambulės 66 punktas.

27 Direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 7 punktas.

28 Direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 8 punktas.

Pagrindinės Direktyvos nuostatos, susijusios su nauju ir tarpiniu finansavimu, yra skirtos sandorių, kuriais suteikiamas toks finansavimas, apsaugai. Direktyvos 17 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, jog būtų garantuojama derama naujo finansavimo ir tarpinio finansavimo priemonių apsauga. Mažų mažiausiai, bet kokiu vėlesniu skolininko nemokumo atveju: a) naujo finansavimo ir tarpinio finansavimo priemonės negali būti paskelbiamos niekinėmis, nugincijamomis ar nevykdytinomis ir b) tokį finansavimą teikiantiems subjektams negali būti taikomos civilinės, administracinės ar baudžiamosios sankcijos, motyvuojant tuo, kad toks finansavimas kenktų visiems kreditoriams, nebent yra kitų papildomų nacionalinėje teisėje nustatytų pagrindų. Autorių nuomone, minėtos normos reiškia, kad Direktyva, visų pirma, yra siekiama apsaugoti sandorius, kuriais skolininkui suteiktas naujas ar tarpinis finansavimas. Antra, siekiama užtikrinti, kad finansavimą suteikiamam asmeniui nebūtų taikoma teisinė atsakomybė vien remiantis kitų kreditorių interesų pažeidimu. Taigi, Direktyva suteikia prioritetą tokį finansavimą suteiklusio kreditoriaus interesams prieš kitus skolininko kreditorius. Toks prioritetas motyvuojamas siekiu išsaugoti gyvybingą įmonę restruktūrizavimo metu.

Tačiau Direktyvoje nustatytos ir tam tikros tokio finansavimo sąlygos. Pirma, Direktyvos 17 straipsnio 1 dalis gali būti netaikoma tarpinio finansavimo priemonėms, suteiktoms po to, kai skolininkas tapo nepajėgus sumokėti savo skolų, suėjus jų grąžinimo terminui²⁹. Antra, naujo arba tarpinio finansavimo priemonių teikėjams gali būti suteikta teisė, vykdant vėlesnes nemokumo procedūras, gauti mokėjimą pirmiau nei kitiems kreditoriams, kurių reikalavimai priešingu atveju turėtų pirmumą arba būtų lygiaverčiai³⁰. Taigi, Direktyva suteikia galimybę valstybių narių teisėje nustatyti išlygas dėl naujo ir tarpinio finansavimo apsaugos. Autorių nuomone, Direktyvoje nustatyta naujo ir tarpinio finansavimo apsauga yra pagrįsta, ja siekiama skatinti teikti finansinę pagalbą restruktūrizuotiems siekiančioms įmonėms, be kurios gali būti neišsaugomas skolininko gyvybingumas. Tačiau tokiu atveju kyla grėsmė dėl apsi-
mestinių ar tariamų sandorių, kuriais siekiama suteikti finansinę pagalbą įmonei. Taip pat neatmestina grėsmė, kad tokiais sandoriais gali būti siekiama legalizuoti nusikalstamu būdu gautas lėšas ar siekiama kitų teisei priešingų tikslų³¹. Todėl manytina, kad, kilus ginčui, teisminė kontrolė dėl tokių sandorio sudarymo teisėtumo gali būti atliekama, o įstatymų leidėjui kyla pareiga atidžiai ir nuodugniai įvertinti tokių sandorių reglamentavimą, atsižvelgiant į galimas tokių sandorių grėsmes.

29 Direktyvos 17 straipsnio 3 dalis.

30 Direktyvos 17 straipsnio 4 dalis.

31 Rolf de Weijts ir Meren Baltjes, „Opening the Door for the Opportunistic Use of Interim Financing: A Critical Assessment of the EU Draft Directive on Preventive Restructuring Frameworks“, *International Insolvency Review* 27 (2018): 223–254.

3. Direktyvos perkėlimo į Lietuvos įmonių nemokumo teisę problemos

Direktyvos nuostatų į Lietuvos juridinių asmenų nemokumo teisę perkėlimas yra nustatytas JANĮ pakeitimo įstatymo projekte, Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) pakeitimo įstatyme projekte³² ir kituose teisės aktuose. Siekiant sistemškai įvertinti, kokią įtaką Direktyva gali padaryti veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimui, šioje dalyje detaliau analizuojama, kokie JANĮ pakeitimo siūlymai yra pateikti ir ar siūlomas Direktyvos perkėlimas atitinka jos tikslus ir šiuo metu formuojamą teismų praktiką.

3.1. Esminė sutartis ir sutarčių vykdymas restruktūrizavimo procese

Esminės sutarties nuostatas siūloma reglamentuoti JANĮ 2¹ ir 102¹ straipsniuose. Taip pat siūloma JANĮ 17 straipsnio 3 dalį papildyti 6 punktu, nurodant, kad prie pareiškimo dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo turi būti pateiktas ne tik esminių sutarčių sąrašas, bet ir įrodymai, pagrindžiantys šių sutarčių priskyrimą esminėms, o sprendžiant klausimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, būtų atliekama tokių esminių sutarčių peržiūra.

Siūlomame JANĮ pakeitime nurodoma, kad esminė sutartis turėtų būti tokia sutartis, kuri yra būtina juridinio asmens veiklos tęstinumui užtikrinti ir kurią nutraukus, juridinis asmuo nebegalėtų vykdyti ūkinės komercinės veiklos. Šiuo esminės sutarties apibrėžimu perkeliama Direktyvos 7 straipsnio 4 dalis³³. Taip pat JANĮ 102¹ straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad esminėmis laikomos sutartys, kurios sudarytos iki teismo nutarties iškelti restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos ir jų įvykdymo terminai nėra suėję. Taigi, siūlomame pakeitime nėra nurodoma sąlyga, kad tokia sutartis siejama su galimybe tęsti kasdienę veiklą. Autorių nuomone, toks siūlomas esminės sutarties apibrėžimas yra itin abstraktus ir gali sukelti nemažai šio instituto taikymo klausimų. Iš JANĮ parengiamųjų dokumentų matyti, kad, svarstant JANĮ pakeitimą, buvo nurodyta, jog siūlomas esminės sutarties apibrėžimas yra nepaprastai platus, iš esmės tokia sutartimi galėtų būti laikoma bet kuri sutartis³⁴. Atsižvelgiant į esminės sutarties išimtinumą, manytina, kad šios sutartys JANĮ turėtų būti apibrėžiamos siauriau, pabrėžiant esminį tokių sutarčių bruožą – galimybę dėl tokios sutarties tęsti kasdienę ūkinę komercinę veiklą. Tokio siauro esminės sutarties sampratos

32 „Darbo kodekso 208 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas“, Reg. Nr. XIVP-365, žiūrėta 2021 m. kovo 22 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/cf8a9af08b1a11e998483d0ae31615c>.

33 Esminės sutartys, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė, turi būti suprantamos kaip sutartys, kurios yra būtinos, kad įmonė galėtų tęsti kasdienę veiklą, įskaitant tiekimo sutartis, ir dėl kurių nutraukimo skolininkas nebegalėtų vykdyti veiklos.

34 „Lietuvos bankų asociacijos raštas Lietuvos Respublikos finansų ministerijai dėl juridinių asmenų nemokumo įstatymo pakeitimo projekto“.

aiškinimo turėtų laikytis ir teismų praktika, atsižvelgdama į pagrindinius šios sutarties bruožus, nurodytus Direktyvoje. Taip pat praktikoje esminė sutartis turėtų būti siejama su jos suteikiama nauda ir ji turi būti reikšminga įprastos, kasdienės ūkinės komercinės veiklos tęstinumui.

JANĮ 102¹ straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad juridinio asmens kreditoriai iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą įsiteisėjimo dienos negali: 1) nutraukti esminių sutarčių arba keisti jų sąlygų juridinio asmens nenaudai; 2) nutraukti sutarčių, kurios nėra priskirtos esminėms sutartims, arba keisti jų sąlygų juridinio asmens nenaudai tik dėl to, kad teismas priėmė nutartį priimti pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo arba juridiniam asmeniui yra iškelta restruktūrizavimo byla. Taigi siūlomu įstatymo pakeitimu taip pat nustatytas draudimas juridinio asmens kreditoriams nutraukti ir kitas, neesmines sutartis vien dėl restruktūrizavimo proceso pradėjimo. Minėto siūlymo tikslas yra labiau užtikrinti restruktūrizuotis siekiančio juridinio asmens sutartinių santykių tęstinumą. Tačiau abejotina, ar minėta nuostata bus pakankamai veiksminga, nes skolininko kreditorius kitas, neesmines sutartis gali reikalauti nutraukti dėl priežasčių, nesusijusių su restruktūrizavimu, pavyzdžiui, netinkamo sutartinių įsipareigojimų vykdymo ir pan.

Pagal siūlomus JANĮ pakeitimus, juridinio asmens kreditoriams nustatytas įsipareigojimas nenutraukti esminių sutarčių arba keisti jų sąlygų juridinio asmens nenaudai tik nuo restruktūrizavimo bylos iškėlimo dienos iki teismo nutarties patvirtinti restruktūrizavimo planą įsiteisėjimo dienos. Autorių nuomone, kyla klausimas, ar draudimas nutraukti esmines sutartis tik nuo restruktūrizavimo bylos iškėlimo yra pagrįstas. Juridinių asmenų nemokumo procesas prasideda nuo inicijavimo stadijos. Nepavykus nemokumo problemų išspręsti ne teismo tvarka, gali būti inicijuojama nemokumo (restruktūrizavimo) byla. Tai reiškia, kad nuo įmonės susidūrimo su mokumo problemomis iki restruktūrizavimo proceso pradėjimo gali praeiti nemažai laiko, per kurį taip pat turi būti užtikrinamas įmonės veiklos tęstinumas.

Draudimas nutraukti esmines sutartis yra kišimasis privolinius prievolinius sutartinius teisinius santykius. Nors Direktyva, visų pirma, yra nukreipta į gyvybingo skolininko išsaugojimą, skolininko kreditorių interesai negali būti paneigiami. Siūlomu JANĮ 102¹ straipsnio 3 dalies pakeitimu numatyta galimybė kreditoriui kreiptis į teismą ir įrodinėti, kad, vykdant esminę sutartį, būtų nepagrįstai pažeidžiami kreditoriaus interesai. Tačiau iš siūlomo įstatymo pakeitimo nėra aišku, kaip šią teisę kreditorius turi įgyvendinti – ar teismas (skolininkas) turi informuoti tokį kreditorių, kad sutartis nebus nutraukta, ar kreditorius turi pats reaguoti į tokią situaciją ir įrodyti, kad esminės sutarties vykdymas nepagrįstai pažeistų jo interesus. Teisinį netikrumą palieka ir sąvoka „nepagrįstai pažeisti kreditoriaus interesai“. Akivaizdu, kad draudimas nutraukti sutartį gali sukelti nepatogumų ar net nuostolių skolininko kreditoriui, tačiau ką tokiu atveju turi įrodyti kreditorius?

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Direktyvos 7 straipsnio 4 dalis aiškiai numato, jog kreditoriams, kuriems taikomas sustabdymas, be kita ko, neleidžiama atsisakyti

vykdyti esminių sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė³⁵, tačiau JANĮ 102^a straipsnis tik numato sąlygą, kad kreditoriai negali nutraukti esminių sutarčių. Taigi laikytina, kad Direktyva yra perkeliama ne visa apimtimi ir naujas reglamentavimas kelia neaiškumų dėl privalomo esminių sutarčių vykdymo.

3.2. Darbuotojų interesų apsauga restruktūrizavimo atveju

Vienas iš veiksmingo restruktūrizavimo proceso veiksmų yra tinkamas darbuotojų informavimas ir konsultavimas³⁶. Šiuo metu JANĮ nėra numatytas įpareigojimas informuoti darbuotojus apie ketinimą pradėti restruktūrizavimo procesą. Tačiau šiuo metu galiojantis DK 208 straipsnis nustato informavimą ir konsultavimąsi verslo ar jo dalies perdavimo atveju ir, įgyvendinant Direktyvos nuostatas, planuojami tik neesminiai šio straipsnio pakeitimai³⁷, atitinkamose vietose įrašant terminą „restruktūrizuojamas“. Vadovaujantis DK 208 straipsnio pakeitimu, darbdavys ne vėliau kaip prieš 5 dienas iki numatomų konsultacijų pradžios turi pateikti DK 208 straipsnio 2 dalyje nurodytą informaciją apie restruktūrizavimo procesą, o vėliau būtų įpareigotas vesti konsultacijas ne trumpiau kaip penkias darbo dienas nuo pirmos konsultavimosi dienos (nebent darbo taryba pritaria kitokiam terminui). Akcentuotina, kad, vadovaujantis 2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2002/14/EB dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo Europos bendrijoje (toliau – Direktyva dėl darbuotojų informavimo) nuostatomis, informaciją reikia pateikti tokiu laiku, tokiu būdu ir tokio turinio, kad darbuotojų atstovams būtų sudaryta galimybė atlikti adekvatų tyrimą, o jei reikia, pasirengti konsultavimuisi³⁸. Abejotina, ar įstatyme numatytas penkių dienų terminas yra adekvatus ir įgyvendinantis Direktyvos nuostatas, be to, ar bus pasiektas Direktyvos tikslas – restruktūrizavimo proceso veiksmingumas.

Tiek Direktyva dėl darbuotojų informavimo, tiek DK 208 straipsnyje akcentuojamas darbdavio ir darbuotojų *susitarimas*, kurio yra siekiama konsultavimosi metu, dėl sprendimų, lemsiančių reikšmingus darbo organizavimo arba sutartinių santykių pokyčius. Pažymėtina, kad Direktyvos dėl darbuotojų informavimo prasme informavimas ir konsultavimasis neturi būti suprantamas kaip nuomonės išklausa, o turi būti reikalaujama imtis konkrečių veiksmų. Siekiant nustatyti, ar darbuotojų teisė į informavimą ir konsultavimąsi nėra pažeidžiama, būtina aiškiai išdėstyti sąlygas (įskaitant darbuotojų skaičiaus ribas), kuriomis remdamiesi, darbuotojai ga-

35 Pavyzdžiui, Direktyvos vokiečių kalba 7 straipsnyje numatyta, kad kreditoriams neleidžiama atsakyti paslaugų iš būtiniausių sutarčių, kurios dar turi būti įvykdytos.

36 „Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė“, *supra note*, 11.

37 „Darbo kodekso 208 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas“, *supra note*, 32.

38 „2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2002/14/EB dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo Europos bendrijoje“, *OJ L* 80, 23.3.2002, p. 29–34, 4 straipsnis.

lėtų išreikšti savo nuomonę ar kritikuoti anksčiau sudarytus susitarimus³⁹. Tačiau pagal siūlomą JANĮ 102³ straipsnio 4 dalies pakeitimą, teismui privaloma teikti tik įrodymus, kad darbuotojų atstovai buvo informuoti apie rengiamą restruktūrizavimo planą ir su jais buvo konsultuojamasi darbo sąlygų klausimais. Tai patvirtinta, kad planuojamas įtvirtinti teisinis reglamentavimas neužtikrins tinkamos darbuotojų informavimo ir konsultavimo procedūros perkėlimo ir darbuotojai, tikėtina, realiai nebus įtraukiami į restruktūrizavimo procesą. Šiuo atveju reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad Direktyvos preambulės 62 punkte nurodyta, jog darbuotojams, kurių reikalavimams daro poveikį restruktūrizavimo planas, šia direktyva turėtų būti suteikta teisė dėl jo balsuoti. Taigi įstatyminis reglamentavimas turėtų užtikrinti darbuotojų teisę realiai dalyvauti restruktūrizavimo procese.

Nors iš esamo teisinio reglamentavimo nėra aiškios teisinės pasekmės, jei susitarimas, kurio turi būti siekiama pagal DK 208 straipsnio nuostatas, nebus pasiektas, tačiau darbdavys turėtų atsižvelgti į darbuotojų (darbuotojų atstovų) pateiktą poziciją dėl restruktūrizavimo ar motyvuotai atsakyti, jei nusprendžiama nesivadovauti darbuotojų pasiūlymais. Priešingu atveju, darbuotojams sistemingai ir nepagrįstai blokuojant sprendimų priėmimą, gali būti nepasiektas pagrindinis Direktyvos tikslas – finansinių sunkumų patiriantiems skolininkams, pakeitus jų turto ir įsipareigojimų arba bet kurios kapitalo dalies struktūros sudėtį, sąlygas ar struktūrą, be kita ko, pardavus turtą ar dalį verslo, arba, kai tai numatyta pagal nacionalinę teisę, visą įmonę, taip pat įgyvendinus veiklos pokyčius, galimybė visiškai arba iš dalies tęsti veiklą⁴⁰.

Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad DK 209 straipsnis numato atsakomybę už informavimo ir konsultavimosi pareigų nevykdymą, kuriame nurodyta, jog, jeigu darbdavys pažeidė informavimo ir konsultavimosi pareigas, darbo taryba ar profesinė sąjunga per du mėnesius nuo sužinojimo apie pažeidimą turi teisę inicijuoti darbo ginčą dėl teisės. Jeigu DK nenustato kitaip, darbo ginčą dėl teisės nagrinėjantis organas turi teisę panaikinti darbdavio sprendimus ir įpareigoti atlikti tam tikrus veiksmus, taip pat taikyti DK ar Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse nustatytą atsakomybę. Kyla klausimas, ar, remiantis šiuo pagrindu, darbuotojai galėtų ginčyti pradėtą restruktūrizavimo procesą dėl netinkamai įgyvendintos informavimo ir konsultavimo procedūros. Vykdamas restruktūrizavimo procesą, turėtų būti užtikrinta visų susijusių šalių, taip pat darbuotojų, teisių apsaugos pusiausvyra⁴¹.

Pagal siūlomą JANĮ 102³ straipsnio 5 dalies pakeitimą, jeigu restruktūrizavimo plane numatyti darbo organizavimo struktūriniai pertvarkymai, jie vykdomi DK nustatyta tvarka. Kadangi tiek Direktyvos preambulės 1 punkte, tiek 13 straipsnyje *expressis verbis* įtvirtinta, kad šia Direktyva numatytų priemonių ir tikslų turi būti

39 „Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos Ekonomikos ir Socialinių Reikalų Komitetui ir Regionų Komitetui dėl direktyvos 2002/14/EB taikymo ES peržiūros COM(2008) 146 galutinis“, žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:52008DC0146>.

40 Direktyvos preambulės 2 punktas.

41 Direktyvos preambulės 2, 3 punktai.

siekama nedarant poveikio darbuotojų pagrindinėms teisėms ir laisvėms tiek pagal ES, tiek pagal nacionalinę teisę, būtinosios darbo sutarties sąlygos turės būti keičiamos DK 45 straipsnyje nustatyta tvarka, t. y. tik su darbuotojo rašytiniu sutikimu. Darbuotojo atsisakymas dirbti pasiūlytomis pakeistomis sąlygomis gali būti laikomas priežastimi nutraukti darbo santykius darbdavio iniciatyva be darbuotojo kaltės DK 57 straipsnyje nustatyta tvarka, nepaneigiant DK 57 straipsnio 7 dalyje nustatytų įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą terminų ir 8 dalyje numatyto įpareigojimo išmokėti priklausantią išieitinę išmoką. Planuojant atleisti grupę darbuotojų, *inter alia* turės būti vadovaujama DK 63 straipsnio nuostatomis.

3.3. Restruktūrizavimo plano tvirtinimas esant nepritarimui

Skirtingai nei įmonių bankroto procesas, restruktūrizavimas yra paremtas restruktūrizuojamos įmonės ir jos kreditorių bendradarbiavimu ir sutarimu. Restruktūrizavimas sudaro sąlygas pasiekti kreditoriaus ir skolininko interesų balansą⁴². Restruktūrizavime skolininkui yra būtina kreditorių pagalba, kuri konkrečiai nurodoma kreditorių patvirtintame restruktūrizavimo plane. Atitinkamai restruktūrizavimo plano vykdymui yra būtinas kreditorių pritarimas. Remiantis JANĮ 107 straipsnio 2 dalimi, laikoma, kad kreditoriai pritarė restruktūrizavimo plano projektui, jeigu kiekvienoje kreditorių grupėje restruktūrizavimo plano projektui pritarė restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip 1/2 visų teismo patvirtintų šios grupės kreditorių reikalavimų sumos. Tačiau Direktyva sudaro galimybes vykdyti įmonės restruktūrizavimą, kai dalis jos kreditorių nepritaria restruktūrizavimo planui. JANĮ pakeitimo įstatymo projekte numatytas JANĮ papildymas 1111 straipsniu, kuriame numatytas restruktūrizavimo plano tvirtinimas, esant juridinio asmens dalyvių arba šio plano paveikiamų kreditorių grupių nepritarimui.

Juridinio asmens dalyviams nepritarus restruktūrizavimo plano projektui, juridinio asmens vadovo arba kreditorių siūlymu teismas gali patvirtinti restruktūrizavimo planą, jeigu tenkinamos visos šios sąlygos: 1) įgyvendinti JANĮ 104, 105 ir 110 straipsniuose nurodyti reikalavimai; 2) dėl restruktūrizavimo plano projekte nustatytų priemonių nepasikeistų šio plano projektui nepritarusių dalyvių nuosavybės teisių ir (arba) prievolių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu, apimtis; 3) restruktūrizavimo plano projektui pritarė restruktūrizavimo plano paveikiamieji kreditoriai grupėse, jeigu kiekvienoje kreditorių grupėje restruktūrizavimo plano projektui pritarė restruktūrizavimo plano paveikiami kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip 2/3 visų teismo patvirtintų šios grupės kreditorių reikalavimų sumos⁴³.

42 „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-557/2014“, *LITEKO*, žiūrėta 2021 m. kovo 30 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=70465514-ae81-4bbf-a946-653ef778522c>.

43 JANĮ 111¹ straipsnio 1 dalis.

Direktyva leidžia valstybės narėms numatyti, kad dalininkai ir bet kokia su skolininku arba skolininko įmone susijusi šalis, kurios atveju esama interesų konflikto, apskritai neturėtų teisės balsuoti dėl restruktūrizavimo plano priėmimo⁴⁴. Be to, Direktyvoje tiesiogiai nurodyta, kad valstybės narės turėtų užtikrinti, jog dalininkams būtų neleidžiama nepagrįstai užkirsti kelio ar sudaryti kliūčių restruktūrizavimo plano priėmimui ir patvirtinimui⁴⁵. Įvertinus šiuo metu galiojančias JANĮ nuostatas ir planuojamus pakeitimus, pastebėtina, kad teismas, sprenddamas dėl restruktūrizavimo tvirtinimo, tik formaliai patikrina restruktūrizavimo plano atitiktį keliamiems reikalavimams, tačiau iš esmės nesprensdžia dėl nepritarimo priimti (tvirtinti) restruktūrizavimo planą (ne)pagrįstumo. Manytina, kad tuo atveju, jei restruktūrizavimo planui nepritaria dalininkai, tai reikalavimas, jog kiekvienoje kreditorių grupėje jam turėtų pritarti daugiau kaip 2/3 visų teismo patvirtintų šios grupės kreditorių reikalavimų sumos, laikytinas neproporcingu, neatitinkančiu Direktyvoje nustatytų tikslų ir reglamentavimo⁴⁶.

Kreditorių grupėse restruktūrizavimo plano paveikiamiems kreditoriams nepritarus restruktūrizavimo plano projektui, juridinio asmens vadovo arba kreditorių siūlymu, pritarus juridinio asmens vadovui, teismas gali patvirtinti restruktūrizavimo planą, jeigu tenkinamos visos šios sąlygos: 1) įgyvendinti JANĮ 104-106 ir 110 straipsniuose nurodyti reikalavimai; 2) restruktūrizavimo plano projektui pritarė: a) kreditorių, kurių reikalavimai užtikrinti įkeitimu ir (ar) hipoteka, grupė arba b) kitų kreditorių grupė, jei jos kreditorių jokie reikalavimai nebūtų patenkinami bankroto atveju, taip pat įvertinus ir kreditorių reikalavimų tenkinimo galimybių vertinę išraišką juridinio asmens pardavimo atveju; 3) restruktūrizavimo planu užtikrinama, kad jam nepritariančių restruktūrizavimo plano paveikiamų kreditorių grupės reikalavimai būtų tenkinami pagal JANĮ 94 straipsnyje nustatytą reikalavimų tenkinimo prioritetų eiliškumą; 4) nė viena restruktūrizavimo plano paveikiamų kreditorių grupė pagal restruktūrizavimo planą negautų didesnės sumos nei teismo patvirtintų kreditorių reikalavimų suma⁴⁷. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas pasirinko perkelti į Lietuvos teisę Direktyvos 11 straipsnio 2 dalyje nustatytą galimybę taikyti ne santykinio pirmumo taisyklę, bet JANĮ 94 straipsnyje nustatytą absoliutaus pirmumo taisyklę. Pažymėtina, kad teisinį neaiškumą kelia siūlomas JANĮ 111¹ straipsnio 2 dalies 2 punkto b papunktis, kuris restruktūrizavimo plano pritarimą sieja su kitų kreditorių grupe, jei jos kreditorių jokie reikalavimai nebūtų patenkinami bankroto atveju, taip pat įvertinus ir kreditorių reikalavimų tenkinimo galimybių vertinę išraišką juridinio asmens pardavimo atveju. Šiuo atveju kyla klausimų, kaip turėtų

44 Direktyvos 9 straipsnio 3 dalies a, c punktai.

45 Direktyvos 12 straipsnio 1 dalis.

46 Tokia išvada darytina atsižvelgiant ir į tai, kad valstybės narės gali nustatyti ne didesnę nei 75 proc. kreditorių reikalavimų daugumos reikalavimą kiekvienoje grupėje (Direktyvos 9 straipsnio 6 dalies 2 pastraipa).

47 JANĮ 111¹ straipsnio 2 dalis.

būti suprantama sąvoka „kreditorių jokie reikalavimai nebūtų patenkinami bankroto atveju“, kokie kreditoriai galėtų patekti į šios normos taikymo sritį? Atitinkamai teisinį netikrumą, neaiškumą sukelia ir kita minėtos normos dalis dėl kreditorių reikalavimų tenkinimo galimybių vertinės išraiškos juridinio asmens pardavimo atveju. Kyla klausimas, ar tokiu atveju teismas turėtų spręsti, už kokią kainą būtų galima parduoti juridinį asmenį, kokia apimtimi turėtų būti tenkinami kreditorių reikalavimai? Taip pat visiškai nėra aišku, kaip turėtų būti suprantama „kreditorių reikalavimų tenkinimo galimybių vertinę išraišką“. Nėra aišku, kaip tokiu atveju suprantami kreditorių reikalavimai.

Teismas, tvirtindamas restruktūrizavimo planą, jeigu reikia, turi nagrinėti, ar jis atitinka JANĮ 111¹ straipsnio 2 dalies 2 punkto b papunkčio sąlygas, o šioms aplinkybėms nustatyti gali būti pasitelkiamas teismo ekspertas⁴⁸. Toks siūlymas vertintinas teigiamai, nes užtikrinama, kad į restruktūrizavimo bylą būtų teikiami patikimi ekspertiniai duomenys. Autorių nuomone, tai turėtų užtikrinti maksimalią kreditorių teisių ir interesų apsaugą. Be to, ja įgyvendinama Direktyvos 14 straipsnio 2 dalies nuostata, įpareigojanti valstybes nares, esant ginčui dėl kreditorių interesų apsaugos, užtikrinti, kad būtų sudaryta galimybė paskirti arba išklausti tinkamos kvalifikacijos specialistus. Tačiau abejotina, ar toks reguliavimas yra suderinamas su veiksmingo ir efektyvaus restruktūrizavimo bylų nagrinėjimo principais ir tikslais, keliamais Direktyvoje, nes nei šiuo metu galiojantis JANĮ, nei planuojami JANĮ pakeitimai nenumato specialios teismo ekspertų pasitelkimo procedūros, todėl JANĮ 111 straipsnio 7 dalies taikymas priklausytų nuo CPK teisės normų taikymo. Nors dauguma nutarčių, kuriomis sprendžiami atskiri su ekspertizės paskyrimu susiję klausimai, yra neskundžiamos⁴⁹, tačiau tiek šalių klausimų suformulavimas ekspertui, tiek paties eksperto parinkimas, tiek ekspertizės atlikimas neretai yra ilgas procesas, kuris, jeigu nebus sureguliuotas specialiomis teisės normomis, neužtikrins operatyvaus restruktūrizavimo bylų nagrinėjimo.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Direktyvos 9 straipsnio 4 dalis numato, jog valstybės narės turi užtikrinti, kad paveiktos šalys būtų išskirtos į atskiras grupes, kurios atspindėtų pakankamą intereso bendrumą, grindžiamą patikimais kriterijais, laikantis nacionalinės teisės. Kreditorių skirstymas į turinčius užtikrintų ir neužtikrintų reikalavimų, yra minimalus, tačiau valstybės narės turi teisę į atskiras kreditorių grupes išskirti, pavyzdžiui, darbuotojus. Be to, valstybės narės turi užtikrinti, kad kreditorių grupės būtų sudaromos atsižvelgiant į pažeidžiamų kreditorių, kaip antai smulkieji tiekėjai, apsaugą.

Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą, kurio neplanuojama keisti, kreditoriai restruktūrizavimo procese skirstomi į kreditorius, kurių reikalavimai užtikrinami

48 JANĮ pakeitimo įstatymo projektas 32 straipsnio 2, 3 dalys.

49 „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1423-196/2015“, *LITEKO*, žiūrėta 2021 m. kovo 30 d., <http://liteko.teismai.lt/viesaspresindimupaiska/tekstas.aspx?id=35c39df0-c08a-4cf1-b39f-bbb4c446b613>.

įkeitimu ir (ar) hipoteka ir kitus kreditorius⁵⁰. Teikiant restruktūrizavimo planą teis-
mui, jame turės būti nurodytas paveikiamų kreditorių pagal kreditorių grupes sąrašas
ir kreditorių, kurie nėra paveikiami restruktūrizavimo plano, sąrašas pagal kreditorių
grupes, kuriame pateikiama informacija, kaip kreditoriai yra paveikiami ir (arba) ko-
dėl nėra paveikiami restruktūrizavimo plano⁵¹. Manytina, kad paveikiamų ir nepavei-
kiamų kreditorių sąrašas turės būti sudarytas atsižvelgiant ne į JANĮ 108 straipsnio
nuostatas, o į JANĮ 94 straipsnį, kuriame nustatyta kreditorių reikalavimo tenkinimo
eilė nurodant, kad iš pradžių turi būti tenkinami įkaito turėtojo reikalavimai iš įkeisto
turto, o kitų kreditorių reikalavimai tenkinami tokia tvarka: pirmąja eile tenkinami
kreditorių, suteikusių įkeitimu ir (ar) hipoteka neužtikrintą naują ir (ar) tarpinį fi-
nansavimą, reikalavimai, kilę juridiniam asmeniui negrąžinus paskolų sutartyse nu-
statytais terminais; su darbo santykiais susiję darbuotojų reikalavimai; reikalavimai
dėl valstybinio socialinio draudimo, privalomojo sveikatos draudimo įmokų ir įmo-
kų į Garantinį fondą ir Ilgalaikio darbo išmokų fondą; reikalavimai dėl neįvykdytų
prievolių iš bankroto metu (po planuojamų pakeitimų – nemokumo proceso metu)
vykdytos ūkinės komercinės veiklos; antrąja eile tenkinami visi likusieji kreditorių
reikalavimai. Tokia išvada darytina įvertinus tai, kad, sprendžiant dėl restruktūri-
zavimo plano tvirtinimo, turės būti užtikrinama, jog jam nepritariančių restruktūri-
zavimo plano paveikiamų kreditorių grupės reikalavimai būtų tenkinami pagal JANĮ
94 straipsnyje nustatytą reikalavimų tenkinimo prioritetų eiliškumą⁵². Apibendrinant
galima teigti, kad šiuo metu esantis kreditorių grupių sudarymo principas yra neaiš-
kus, todėl reglamentavimas šioje srityje turėtų būti tobulintinas. Be to, nors iš anks-
čiau aptartų nacionalinių teisės aktų nuostatų sisteminio aiškinimo matyti, kad yra
vertinamas tik tų kreditorių, kurių interesus paveikia planas, (ne)pritarimas planui,
tačiau dėl teisinio aiškumo reikėtų pažymėti, jog šalys, kurioms restruktūrizavimo
planas poveikio (nekeičia, nemodifikuoja kreditoriams vykdytinų prievolių) nedaro,
neturi balsavimo teisių priimančią planą⁵³.

3.4. Naujas ir tarpinis finansavimas

Direktyvos 17 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintos nuostatos, susijusios su nauju ir
tarpiniu finansavimu, skirtos sandorių, kuriais suteikiamas toks finansavimas, apsau-
gai. Jos perkeltos į JANĮ 102² straipsnio 1 ir 2 dalies nuostatas, nustatant, kad sando-
riai, kuriais juridiniam asmeniui suteiktas naujas finansavimas ir (ar) tarpinis finan-
savimas, negali būti pripažinti negaliojančiais, išskyrus atvejus, kai jie buvo sudaryti
pažeidžiant įstatymus arba apgaule, o kreditoriui, suteikusiam naują finansavimą

50 JANĮ 108 straipsnis.

51 JANĮ pakeitimo įstatymo projektas 30 straipsnio 2 dalis.

52 JANĮ 111¹ straipsnio 2 dalies 3 punktą.

53 Direktyvos 9 straipsnio 2 dalies 2 pastraipa.

ir (ar) tarpinį finansavimą, negali būti taikoma civilinė, administracinė arba baudžiamoji atsakomybė, remiantis argumentu, kad toks finansavimas sukelia neigiamų pasekmių visų kreditorių interesams. Įstatymų leidėjas nepasinaudojo Direktyvos 17 straipsnio 2 dalyje numatytais išlygomis, pagal kurias valstybės narės gali nustatyti, kad finansavimo priemonių apsauga taikoma tik tais atvejais, jei restruktūrizavimo planas yra patvirtintas teisminės institucijos⁵⁴, taip pat, jog tokia apsauga netaikoma finansavimo priemonėms, suteiktoms po to, kai skolininkas tapo nepajėgus sumokėti savo skolų suėjus jų grąžinimo terminui⁵⁵.

Viena vertus, tai rodo įstatymų leidėjo siekį Direktyvoje įtvirtintus tikslus – skatinti teikti finansinę pagalbą restruktūrizuotiems siekiančioms įmonėms – įgyvendinti kuo platesnėmis priemonėmis. Kita vertus, itin plati JANĮ 102² straipsnio 1 dalies formuluotė, kad sandoriai negali būti pripažinti negaliojančiais, išskyrus atvejus, *kai jie buvo sudaryti pažeidžiant įstatymus arba apgaule*, rodo, jog veiksmingumo restruktūrizavimo tikslas gali būti nepasiektas. Direktyvoje siekiama ne tik faktinės finansavimo sandorių apsaugos, bet ir kreditorių teisinio tikrumo, jog dėl tokių sandorių nebus pradėta teiseną. Tačiau, vertinant JANĮ 102² straipsnį, abejotina, ar tokie tikslai bus pasiekti, kadangi sandorio teisėtumą – prieštaravimą įstatymų nuostatomis – iš esmės gali įvertinti tik teismas, todėl nacionaliniu reglamentavimu kreditoriams nėra užtikrinamas tinkamas teisinis tikrumas dėl finansavimo sandorių galiojimo, kuriems iš esmės garantuoja Direktyvos 17 straipsnio nuostatos.

Kita Direktyvos saugomų sandorių grupė yra susijusi su finansavimo, skirto deryboms dėl restruktūrizavimo plano, profesionalioms konsultacijoms, kurios yra glaudžiai susijusios su restruktūrizavimu, darbuotojų darbo užmokesčio už jau atliktą darbą išmokėjimą ir kitais atsiskaitymais, atliekant vykdant įprastinę veiklą⁵⁶, sandoriais. Šios Direktyvos nuostatos iš esmės visa apimtimi perkeltos į JANĮ 102² straipsnio 3, 4 dalis, taip pat nenustatant Direktyva leidžiamų išimčių⁵⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad JANĮ 102² straipsnis sandorių apsaugą kreditoriams garantuoja iš esmės restruktūrizavimo proceso metu, t. y. nuo pareiškimo dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo pateikimo iki restruktūrizavimo pabaigos, tačiau tiek Direktyvos 17 ir 18 straipsniai įpareigoja valstybes nares užtikrinti, jog tokia apsauga bus taikoma, mažų mažiausiai, bet kokiu vėlesniu skolininko nemokumo atveju⁵⁸. Nemo-kumas pagal Direktyvą suprantamas taip, kaip jis apibrėžiamas nacionalinėje teisėje⁵⁹.

54 Direktyvos 17 straipsnio 2 dalis.

55 Direktyvos 17 straipsnio 3 dalis.

56 Direktyvos 18 straipsnio 4 dalis.

57 Direktyvos 18 straipsnio 2 ir 3 dalys nustato valstybių teisę pasirinkti, kad šių sandorių apsauga galios tik tais atvejais, kai restruktūrizavimo planą patvirtino teisminė arba administracinė institucija arba kai tokiems sandoriams buvo taikoma *ex ante* kontrolė; taip pat sandorių apsauga netaikoma sandoriams, vykdomiems po to, kai skolininkas tapo nepajėgus sumokėti savo skolų suėjus jų grąžinimo terminui.

58 Direktyvos 17 straipsnio 1 dalis.

59 Direktyvos 2 straipsnio 2 dalies 1 punktą.

Nemokiems juridiniams asmenimis, o būtent, kai juridinis asmuo laiku negali vykdyti turtinių prievolių arba juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę⁶⁰, yra keliami bankroto byla⁶¹, o nemokumo administratorius atlieka pirminę nemokaus juridinio asmens sandorių teisėtumo kontrolę ir juos ginčija JANĮ 64 straipsnyje nustatyta tvarka. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nėra planuojami JANĮ 64 straipsnio pakeitimai ir nėra numatytos išlygos dėl sandorių, sudarytų dėl finansavimo restruktūrizavimo proceso metu, ginčijimo. Nors kai įmonė tampa nemoki, kreditorių, kurie skatinami teikti finansinę pagalbą restruktūrizuoti siekiančioms įmonėms, kad būtų išsaugotas jų gyvybingumas, teisinė apsauga tampa itin aktuali. Taigi abejotina, ar siūlomais JANĮ pakeitimais bus pasiekti Direktyva siekiami veiksmingo restruktūrizavimo proceso tikslai.

Išvados

1. Pagrindiniai Direktyvos tikslai yra restruktūrizavimo proceso skatinimas ir jo tam tikrų elementų harmonizavimas, siekiant užtikrinti veiksmingą restruktūrizavimo procesą. Taip pat Direktyva siekiama kai kurių pagrindinių ES laisvių (laisvo kapitalo judėjimo ir įsisteigimo laisvės) didesnės apsaugos. Tai, kaip turėtų būti užtikrinamas restruktūrizavimo proceso veiksmingumas, konkrečiai nenurodyta nei Direktyvos parengiamuosiuose dokumentuose, nei pačioje Direktyvoje, tačiau, manytina, kad šis tikslas siejamas su tais restruktūrizavimo proceso elementais, kuriuos Direktyva ir siekia harmonizuoti. Direktyvoje pabrėžiama subsidiaraus taikymo taisyklė, leidžianti valstybėms narėms priimti papildomai restruktūrizavimo veiksmingumą užtikrinančias taisykles.
2. ES teisėje veiksmingo restruktūrizavimo proceso elementai yra šie: įmonės veiklos tęstinumo užtikrinimas, kuris pasiekiamas draudimu nutraukti esmines sutartis; atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymas, kuris yra reikšmingas derybų dėl restruktūrizavimo plano metu; restruktūrizavimo plano rengimo tvarkos nustatymas ir restruktūrizavimo plano patvirtinimas, nepaisant prieštaraujančių kreditorių grupės nuomonės (angl. *cram down procedure*); naujo ir tarpinio finansavimo apsauga, užtikrinant tokių finansavimo sandorių stabilumą, ribotą galimybę juos nugincyti.
3. Direktyvoje akcentuojama darbuotojų interesų apsauga restruktūrizavimo procese, garantuojant jiems sąlygas dalyvauti restruktūrizavimo procese per tinkamas informavimo ir konsultavimosi procedūras. Įgyvendinant Direktyvos nuostatas, planuojami neesminiai DK pakeitimai, kuriuose nustatyti trumpi terminai leidžia pagrįstai abejoti realia darbuotojų galimybe dalyvauti restruktūrizavimo procese.

60 JANĮ 2 straipsnio 7 dalis.

61 JANĮ 21 straipsnio 2 dalis.

4. Į Lietuvos Respublikos teisę Direktyvos nuostatos perkeliamos tinkamai neįvertinus Direktyva siekiamų tikslų: JANĮ pakeitimo įstatymo projekte nėra aptartos atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymo procedūros; draudimas nutraukti esmines sutartis, taikomas tik nuo restruktūrizavimo bylos iškelimo dienos, paneigia veiksmingo restruktūrizavimo galimybę. Nėra aišku, kaip turi būti atskiriamos esminės ir neesminės sutartys.
5. Direktyvoje nustatyta galimybė nepaisyti prieštaraujančių kreditorių grupių, priimant sprendimus dėl restruktūrizavimo plano, remiasi tiek absoliutaus pirmumo taisykle, tiek sąlyginio pirmumo taisykle. Toks reglamentavimas kelia harmonizavimo problemų ir teisinį neaiškumą. Šios Direktyvos nuostatos į nacionalinę teisę perkeltos netiksliai. Be to, JANĮ išskirtas atvejis, kai restruktūrizavimo planui nepritaria dalyviai, tada reikalingas net 2/3 kreditorių reikalavimų sumos pritarimas *kiekvienoje* kreditorių grupėje, nors Direktyva leidžia apskritai dalyvius eliminuoti iš restruktūrizavimo plano balsavimo procedūros.
6. Įgyvendinant Direktyvos nuostatas dėl naujo ir tarpinio finansavimo, nacionaliniuose teisės aktuose nėra užtikrinama adekvati finansavimo sandorių apsauga, kuri numatyta tik restruktūrizavimo procese, nors Direktyva imperatyviai įpareigoja valstybes nares tokią apsaugą suteikti. Taip yra paneigiamas vienas iš pagrindinių Direktyvos tikslų – užtikrinti tinkamą finansavimą viso restruktūrizavimo proceso metu.

ENSURING EFFECTIVE RESTRUCTURING PROCEEDINGS IN THE IMPLEMENTATION OF THE RESTRUCTURING AND INSOLVENCY DIRECTIVE

Audronė Balsiukienė

The Court of Appeal of Lithuania

Mykolas Kirkutis, Vigtas Višinskis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article analyzes the problems of ensuring the effectiveness of restructuring proceedings when implementing the Restructuring and Insolvency Directive into the law of the Republic of Lithuania. It examines the economic, social, and legal objectives of restructuring proceedings, and how this process can preserve viable companies operating in the market which encounter issues of solvency. The goals of the Restructuring and Insolvency Directive and the need to harmonize restructuring proceedings in the European Union are also assessed.*

This article additionally focuses on analyzing elements of ensuring the effectiveness of the restructuring proceedings set out in the Restructuring and Insolvency Directive:

essential contracts, new and interim financing, suspension of individual enforcement measures, and the confirmation of a restructuring plan. It analyzes how these elements of the restructuring proceedings can help to ensure the preservation of viable companies and the continuity of activities during restructuring proceedings.

Finally, this article also examines the proposed amendments to the Law on the Insolvency of Legal Entities regarding the implementation of the Restructuring and Insolvency Directive, and considers whether the proposed amendments will increase the efficiency of restructuring proceedings.

Keywords: *restructuring, European Union law, insolvency law, Restructuring and Insolvency Directive*

Audronė Balsiukienė, Lietuvos apeliacinis teismas. Mokslinių tyrimų kryptys: nemokumo teisė, civilinis procesas.

Audronė Balsiukienė, The Court of Appeal of Lithuania. Research interests: insolvency law, civil proceedings.

Mykolas Kirkutis, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto lektorius, doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: įmonių nemokumo teisė, civilinis procesas, tarptautinė privatinė teisė.

Mykolas Kirkutis, PhD candidate and lecturer at the Institute of Private Law at the Mykolas Romeris Law School at Mykolas Romeris University. Research interests: corporate insolvency law, civil procedure, international private law.

Vigintas Višinskis, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: įmonių nemokumo teisė, civilinis procesas.

Vigintas Višinskis, professor at the Institute of Private Law at the Mykolas Romeris Law School at Mykolas Romeris University. Research interests: corporate insolvency law, civil procedure.